

NYITRAI FERENCNÉ: PRIORITÁSOK GAZDASÁGUNK FEJLESZTÉSÉBEN

(Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1986. 271 p.)

A szerzőnek az 1980-as években megjelent, immár harmadik könyve a népgazdaságunk fejlesztésében érvényesült prioritásokat tűzte célul áttekinteni. Időszerűségét aláhúzza az a tény is, hogy az elemzés tárgyául választott témakör a ritkán vizsgált kérdések közé tartozik. A széles körű szakmai érdeklődésre számotartó munka azt mutatja be, hogy az elmúlt másfél évtizedben milyen prioritások érvényesültek hazánkban, hogyan alakult ezek szerepe az 1978 decemberében elhatározott pályamódosítás után. A szerző hangsúlyozza, hogy a gazdasági élet különböző fejlettségi szintjén lévő országokban (és egy országon belül is az elért fejlettség egyes szakaszaiban) eltérő fejlesztési sorrend érvényesül. A fejlődés kezdeti szakaszában még a lakosság anyagi szükségleteinek mennyiségi kielégítése a fő feladat, a fejlődés előrehaladtával azonban már nem ilyen egyértelműek a prioritások. Ez a meghatározásukra és érvényesülési módjukra egyaránt vonatkozik.

A különböző időszakokban érvényesülő prioritások körvonalazása és hatásmechanismusuk vizsgálata igen bonyolult feladat. Nem egyszerű összevetni a valóságban ténylegesen bekövetkező folyamatokat a prioritásként meghirdetett feladatokkal. Nem lehet mindig élesen elválasztani a prioritások és kísérőjelenléseik hatásait a gazdaságban érvényesülő egyéb tényezők által indukált folyamatokétól, a különböző irányban és mértékben ható tényezők bonyolult szövevényéből nem lehet kiragadni, élesen megvilágítani azokat az elemeket, amelyek a gazdasági és a politikai vezetés szándékait tükrözik. (Ezért a szerző szerényen úgy fogalmaz, hogy munkájában a legfőbb tendenciákat igyekszik felvázolni.)

Előnyben csak akkor lehet valamit részesíteni, ha megfelelően választjuk ki, és ez nem túl széles terület. Szükség van a megfelelő, pontos körülírásra, mert e nélkül óhatatlanul szélesítjük az előnyben részesítendő körét. (Az elmúlt években ezeket a szempontokat nem mindig vettük figyelembe.) A mellékhatások is sajátos problémákat vehetnek és vetnek fel. Fontos, hogy jól célozzuk meg a prioritásban részesítendő, lehetőleg homogén

tevékenységeket. Ha nem így járunk el, akkor nem érjük el a kívánt célt. Erre ismert az a gyakorlatunk, amikor a prioritás inhomogén szervezetekre irányul, s így keretei között olyan tevékenységfajtákat is fejlesztenek, amelyek egyébként nem tartoznának a figyelem fókuszába. A dolog másik oldala viszont az, hogy minden prioritásrendszer megbontja a harmónikus, egymásra épített, összehangolt fejlesztési menetet. E megbontás ugyan tudatos, de nem foglalkozunk időben és megfelelően a létrehozott diszharmónia felszámolásával. Az összhang csak input-output szemlélettel, az összes kölcsönhatások és következmények figyelembevételével érhető el.

A hatalmas tényanyagot tartalmazó, a kérdéskört nagy mélységben elemző igényes munka legfőbb célja, hogy a múlt jelenségeiből, folyamataiból és tendenciáiból előremutató következtetéseket vonjon le, megválaszolja azt a kérdést, hogy a prioritások jelenleg érvényesített módszerei milyen mértékben váltak és válnak be a gazdaság gyakorlatában. A szerző a címben foglaltnál lényegesen több kérdésben mond új, érdekes információt. Lényegyet kiemelő, gondosan összeállított táblázatai jól alátámasztják a mondanivalót.

A könyv tíz fejezetben tárgyalja a témakörre vonatkozó kérdéseket. A Kitekintés a világba című első fejezet a gazdaság különböző vezérlési módszereit foglalja össze. Bemutatja a szocialista országok terveződési gyakorlatán belül érvényesülő szigorúbb és kevésbé kötött formák széles választékát, és a tőkés országok hivatalosan meghirdetett iparpolitikájához történő eltérő viszonyulást. Külön szól az Amerikai Egyesült Államokban kialakult eltérő nézetek érvényesüléséről és a fejlettség alacsonyabb szintjén lévő országokat jellemző, viszonylag erősebb központi ráhatás alakulásáról.

A második egység a hazai helyzetet elemzi, ezen belül a tervek szerepét, a struktúrapolitikai határozatokat, valamint a prioritás új elemeit a nyolcvanas években. Külön fejezet taglalja az egyensúly javítása, helyreállítása kérdését. Ha gazdasági prioritásként az egyensúly helyreállításáról van szó, akkor a

külkereskedelmi egyensúlyon minimálisan a fizetési mérleg egyensúlyát, ezen belül a legfontosabb elemet, a külkereskedelmi mérleg egyensúlyát, továbbá a vásárlóerő és az árualapok egyensúlyát, a beruházásokhoz és a fejlesztéshez rendelkezésre álló erőforrások összhangját, valamint az állami költségvetés egyensúlyát kell érteni. „A nyolcvanas évek közepén kialakult gazdasági és társadalmi prioritások összecsengenek. A gazdaság intenzív szakaszára való áttérés nem mennyiségben több, hanem minőségileg jobb teljesítményt igényel” – írja a szerző (p. 65.).

Önálló egység taglalja a központi fejlesztési programokat (KFP), majd külön értékeli azokat a szerző a hetvenes és a nyolcvanas években. Kiemelt kérdésként szerepelnek a ráfordítás-orientált programok. A szerző elemzi az energiagazdálkodási KFP-t, a hulladék- és másodhasznosítás, illetve a gazdaságos anyagfelhasználás és a technológiák korszerűsítésének központi fejlesztési programját, szól

az elektronikai alkatrészek és részegységek központi fejlesztési programjáról, valamint az elektronika társadalmi-gazdasági alkalmazása elterjesztésének gazdaságirányítási feladatait átfogó központi gazdaságfejlesztési és szervezési programról. Foglalkozik a szerző a központi gazdaságfejlesztési programok hatásával, jövőbeni szerepével. Hangsúlyozza, hogy ezek a programok a prioritások megtestesítőjeként nemcsak a gazdaság területén működnek, hanem egyre sikeresebben fejtik ki hatásukat a társadalmi célok megvalósítása érdekében is. Végül következtetéseket von le arra vonatkozóan, hogy a szóbanforgó programok mennyiben váltak a gazdaság hajtóerőivé.

Az igen érdekes, sok hasznosítható mondanivalót tartalmazó könyv joggal kelti fel a szakmai körök és a társadalmi-gazdasági kérdések iránt fogékony olvasók érdeklődését.

Abonyiné Palotás Jolán

ÖRSZIGETHY ERZSÉBET: ASSZONYOK FÉRFISORBAN

(Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1986. 297 p.)

A népviseletbe öltözött, egymásba fogódzó, kérges tenyerű hévízgyörki asszonyok ismerősen köszönnek ránk a „Magyarország felfedezése” sorozat legújabb könyvének borítólapjáról. Egy korábbi, a „Folyamatos jelen” c. kötetben, rövid tanulmány erejéig már bepillantást nyerhettünk életükbe ÖRSZIGETHY Erzsébet jóvoltából. A szerző most, összegezve sokéves kutatómunkája tapasztalatait, felvázolta Hévízgyörk társadalomrajzát. Nem volt szándékában monográfiát írni s a község minden rétegére kiterjedő szociológiai elemzést végezni. Részletesen megismerhetjük azonban a hetvenes évek zöldégetermelő, piacos életű faluját. Ennek alapján kirajzolódnak az itt végbemenő folyamatok egyedi és általánosítható vonásai s a település túlélési stratégiái.

Hévízgyörk a Galga mentén, Budapesttől 50 kilométerre fekszik. A nagyváros közelsége jelentősen befolyásolja fejlődési pályáját. BÉLUSZKY P. – SIKOS T. T. tipológiája szerint a „lakóövezet közepes nagyságú, lakó-agrár-

funkciójú, stagnáló népességű falvai” közé tartozik. Ezt támasztják alá a statisztikai adatok is. A népességszám 1980-ban érte el maximumát (3064 fő), a növekedés azonban csekély mértékű, 30 év alatt mindössze 10%-os volt. Az agrárfunkciót jelzi a mezőgazdasági keresők 21%-os aránya (sajnálatos módon, valamilyen sajtóhiba folytán a könyvben ez a szám 4%-ra redukálódott). Végezetül a lakófunkció is nyilvánvaló, ha figyelembe vesszük, hogy az aktív keresők közel 85%-a a falun kívül talál munkát. Legnagyobb részük, több mint 800 ember, naponta ingázik a fővárosba.

ÖRSZIGETHY Erzsébet szociográfiaja túlmutat a számokon, s továbbgondolásra készít: vajon indokolt-e csupán a „város szemszögéből” vizsgálnunk az ilyen településeket, s egyszerűen lakóövezeti falvakként tekinteni azokat? A szerző maga is hasonló kérdéseket feszeget. Mi az oka Hévízgyörk kétarcúságának, vagyis annak, hogy egyszerre mutatja egy agglomerációs, ugyanakkor egy hagyományos